

Színházi szemle.

A Nemzeti Színház legutolsó újdonsága, E. Guiraud *Fiam!* c. négyfelvonásos színműve — közönség előtt is, kritika előtt is megbukott. Pedig maga a téma nem érdektelen. Arról van szó, hogy egy fiatalember rájön arra, hogy akit eddig apjának hitt, nem apja. Anyja bűnös magamegfeledkezésének köszöni életét, igazi apja meghalt. E felfedezésre undor fogja el az egész helyzettel szemben, melyben eddig élt. Nevelőapja megmagyarázza neki, hogy ő már elejétől fogva tudta a titkot, de megtévedt feleségének megbocsátott s fiát — bár nem testszerinti gyermeke — fiaként szerette és szereti.

A téma tehát a testi és lelki apaságnak egymással szembeállítására s az író mondanivalója talán az volt, hogy e kétfajta apaság közül okvetlenül a lelki apaság a magasabbrendű. Talán — mondjuk — mert a darab vonalvezetése nem olyan határozott, hogy ezt minden feltétel nélkül tekinthetnők a főmondanivalónak. Szinte csodálatos, hogy egy aránylag kevés szereplőjű s egy eléggé sovány meseszövéssű dráma annyira kanyargót tegyen, annyira bizonytalanul billegjen, annyi-felé lejtessen, mint ez a mű.

E művészi nyugtalanság és bizonytalanság mellett igen kellemetlen vonása még a műnek az a már-már szinte szenvedhetetlen érzélgősség. Valóságosan a XVIII. századi *comédie larmoyante*-okat juttatják a néző eszébe.

Az előadásnak három főszerepét, az anyát, apát és fiút Márkus Emília, Gál Gyula és Uray Tivadar játszották. Márkus Emiliáról az utóbbi hónapok egy-két nagyszerű művészi teljesítménye után (Stuart Mária, Lady Anna), sajnálattal kell megállapítanunk, hogy ismét sablonnal elégedett meg. Gál Gyula is inkább virtuóztatással hatott, semmint igaz művészettel. Feltétlen dicséret illeti azonban Urayt, aki megint kitűnő produkált. Különösen második felvonásbeli szereplése, miatt nevelőapjának hosszú elbeszélést hallgatja, volt nagyon jó. Ez a fiatal mű-

vész ért ahhoz, amihez kevés színész: a beszédes hallgatáshoz. Szinte mozdulatlanul ül, arca is alig változik az egész idő alatt, de ebben a merev helyzetben, ebben a fagyossá kövült arcban benne van egész dacossága az étellel szemben, egész undora és konok kétségbeesése.

Párizsban az előadások hosszú sorát érte meg a darab. Némi büszkeséggel állapítjuk meg, hogy a mi közönségünk, amely megbuktatta, ez esetben fejlettebb ízlésű volt, mint a francia.

*

Az elmúlt hetek szenzációja *Faust* mindkét részének egy estén való színrehozatala volt. Ennek a merész vállalkozásnak elveit Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója, a Kisfaludy Társaság egyik utóbbi ülésén részletes előadásban fejtegette. Kimutatta annak visszás voltát, hogy *Faust* színpadi megjelenítése megszűnjék az I. résszel, amikor pedig *Faust*ra magára még semmi sem fejeződik be, pusztán Gretchenre. Csak az első részt játszani annyira, mintha *Hamlet* előadása Ofélia halálával érne véget. A felolvasásnak másik kiemelésre méltó szempontja pedig az volt, hogy a két részt nem szabad két estére széttagolni, mert így a költemény gondolati egysége a közönség előtt menthetetlenül szétesik.

E meggyőző fejtegetés után méltán volt kíváncsi a közönség a megoldásra. Sajnos azonban, a felolvasás sokkal sikerültebb volt, mint maga a színpadi előadás. *Faust* mindkét részének egy estén való színrehozatala szinte leküzdhetetlen nehézségek elé állította a rendezést. Mert ahhoz, hogy az előadás öt (!) óra alatt leperoghessen, az kellett, hogy mindkét rész hihetetlenül megnyirbáltassék. Áldozatul kellett esnie mindannak, ami nem tartozott szorosan a műnek — mondjuk iskolás szóval — a «cselekményéhez». Így pl. az első részből — hogy egyebet ne említsünk — kimaradt *Faust* első beszélgetése Wagnerrel, Mephistopheles jelenete a tanítvánnyal és a lányok pletykája a kútnál. A második részből pedig — is-

mét csak a legjelentékenyebbeket emeljük ki — elmaradt a baccalaureus jelenete és a homunculus szereplése.

A mű eszmemenete és «cselekménye» igaz, ezek nélkül is érthetők, de vajjon — ha így gondolkozunk, nem állna meg *Hamlet* meséje is a lét- és nemlét monológja nélkül? Már pedig ki képzelhet el jó *Hamlet*-előadást e nagyszerű sorok nélkül? Vannak művek, amelyeknek bizonyos részeit, még ha nem szerkesztő részrei is a cselekménynek, pusztán önálló értékük és a közönségekben gyökeret vert tradíció miatt nem tanácsos az előadásból elhagyni.

Ez volt az egy estére vont teljes *Faust*-nak egyik hibás következménye.

A másik egyedül a második részt illeti. Hogy e részben nincs annyi drámai feszültség, mint az elsőben, az még nem volna akkora baj. Elvégre színpadilag érdekes, színszerűleg megkapó az elsőben is csak Gretchen története. Ami előtte van, az épen annyira főként gondolati dolog, mint a teljes második rész. És mégis megáll a színpadon, mert — mert aránylag könnyen felfogható s aki csak a színpadról hallja is, legalább nagy vonásokban okvetetlenül megérti.

Nem így áll azonban a dolog a második résszel. Olvasva ez sem olyan nehéz, mint aminőnek ki van kiáltva, és bizonyosan sokkal több ember olvasná, hogyha érthetetlen híre vissza nem riasztaná.

Más azonban az olvasás és más a színpadi megjelenítés. A második rész a maga szimbólumokkal telt mivolta miatt pusztán színpadról megismerve, okvetetlenül homályos, sőt érthetetlen marad. A legszebb jelenetek suhannak el, anélkül, hogy a közönség jórésze appercipiálna belőlük valamit.

S itt van a teljes *Faust* színrehozatalának második nagy nehézsége.

S e nehézségek megoldatlansága volt az, ami a napisajtó bírálatait szinte egyhangú rosszalásra bírta a Nemzeti Színház előadásával szemben.

Pedig ez a teljesen elvető gesztus indokolatlan volt. Elvégre itt egy érdekes és nagy kísérlettel kerültünk szembe s e kísérletől annyi legalább is elvitathatatlan, hogy a magyar színpadi rendezésben új problémát teremtett, a teljes *Faust* egy napon való előadásának problémáját. (A német színpadok is csak két estén merték előadni.)

Mi igenis megoldandó kérdésnek látjuk a teljes *Faust*-ot. A Nemzeti Színház

előadását azonban csak első lépésnek a megoldás felé. Az kétségtelenül kiderült, hogy egy estén a két részt játszani nem lehet, mert ez a hatalmas mű nagyon mostohán jár miatta. Másfelől látjuk annak nehézségét is, hogy a két rész két egymásután következő estén kerüljön színre. (A Nemzeti Színház húsz egynéhány éve tett már efajta — persze nem sikerült — kísérletet, amikor Schiller *Wallenstein* trilógiájának első két részét az első este s a harmadik részt a második este adta elő.)

Felvetjük az ötletet: a teljes *Faust* előadását nem lehetne-e úgy megoldani, hogy az első rész délután, a második rész pedig ugyanazon este kerüljön a közönség elé? Így nem hullana szét s az egyes részeket nem kellene ennyire erőszakosan megkurtítani. Igaz, hogy így csak ünnepnapokra eshetnék az előadás, de vajjon nem lehetne-e a *Faust*-előadások ünnepi voltát ezzel még hangsúlyozni is?

Ami pedig a második rész homályosságát illeti, nem lehetne-e ezen azzal segíteni, hogy a közönség kezébe rövid kis magyarázó szöveget juttatna a színház?

Mindez persze pusztán ötlet! A színház belső emberei jobban meg tudják ítélni, hogy efajta megoldás kerestül volna-e vihető. Mi csak azt tudjuk, hogy mostani színpadi formájában a teljes *Faust* csak gondolatébresztő rendezői probléma, de semmiesetre sem megoldás.

Persze voltak az előadásnak jó oldalai is. Így például a rendezés finom eszközökkel tudta éreztetni, hogy *Faust* mennyire nincs teljesen és nem is lehet Mephistopheles kezében. Közöttük egész együttvaló útjuk alatt nagy a lelki távolság, úgyhogy *Faust* megváltása nem meglepő veresége a sátánnak.

A színészek játéka minden tisztelettel megérdemlő teljesítmény. Abonyi Géza mint *Faust* igen jól interpretálta az elmékedő részeket is, legotthonosabb azonban a lírai helyeken volt. Palágyi Lajos mint Mephistopheles egészen átértette nehéz szerepét és annak minden változatát végigjátszotta. Különösen örültünk, hogy nem túlozta ez alak játékosságát. Humora fanyar volt inkább, mint jókedvű s egy percre sem engedte elfelednünk, hogy az Úr ellenjátékosával van dolgunk. Váradi Aranka nagy bensőszerű Gretchenje már régi értéke a Nemzeti Színház előadásainak. Aczél Ilona mint Heléna

nagyon megkapó jelenség volt klasszikusan stilizált mozgásával.

Oláh Gusztáv diszletei a legtöbb képen nagyon szépek. Egyformán kerülük az aprólékos, a színpadot zsúfoló valószínűséget és a stilizálást. Csak a legszükségesebbeket viszik színpadra, de ezeket valószínű formában. Nagyon artisztikus gondolat volt az első részt csúcsíves, a második részt pedig klasszikus oszlopos keretbe komponálni.

A rengeteg színpadi kép pillanatok alatt változott.

*

Itt volna az ideje, hogy összefoglaló pillantást vessünk a lefolyt színházi évadra. A Nemzeti Színház munkájával meg is tehetnők ezt, mert ez idei működése már befejezett. A többi színház azonban — mikor e sorokat írjuk — még játszik, sőt még új előadásokat is hirdet. Összefoglalásunkat tehát elhalasztjuk a jövő évad elejére, amikor az áttekintés számára nemcsak teljes anyag áll rendelkezésül, hanem a szemléletnek bizonyos távlata is lehetőségessé válik.

Galamb Sándor.

Művészeti szemle.

Stróbl Alajos hagyatéki kiállítása.

Az Epreskert... Stróbl mester elhagyott műterme...

A nagy akácfa halkan hullatják virágjukat... A kanyargó utak mentén ott mereng a Milói Vénusz, a bajvívó örökszép mozdulattal torpan a kapun beözönlő emberek felé... Itt is, ott is egy-egy klasszikus szobor mása, amott egy torzó... Régi, művészettel fargott kövek: mindenfelé a szépség otthona ez az álmodó kis park, ahonnan örökre elköltözött az alkotó gazda, Stróbl Alajos.

Elköltözött és mégis úgy érezte mindenki, aki csak az Epreskert kapuján belépett, hogy Stróbl Alajos örökre otthon lesz ebben a finom hangulatú kis kertben. Szelleme ott érzett a falak között, összegyűjtött munkái hatalmas szózáttal igazolták a magyar művészetben való elmulthatatlanságát.

A nagy művészekkel valahogy úgy van az ember, mint a hegyóriásokkal. Ha nagyon közel állunk hozzájuk, nem tudjuk kellőleg megmérni nagyságukat. Csak mikor eltávolodunk tőlük, akkor eszmélünk reá igei méreteikre. Stróbl Alajos is így nő meg a szemünkben, körülünkbeli való elköltözése után. Jelen-

tőségével tisztában voltunk, de most, hátrahagyott munkáit együtt látva, gazdag művészi eredményeit egyszerre szemlélve, még külön helyet kell számára kijelölnünk a magyar szobrászat horizontján.

Az omlatagfalú alkotóműhely számos olyan értéket tárt felénk, melyet talán csak most tudunk kellőleg megbecsülni, mikor az azt megalkotó kéz örökre kihűlt. Bizonyos, hogy Stróbl Alajos munkásságától számíthatjuk modern szobrászművészetünk kialakulását. A zseniális Izsó derékban megtört, rövid pályájának természetét tekintve, csak az ő művészetében találunk olyan vonásokat, melyek döntő, kialakító hatással voltak nagy lendületre kapó képparagásunkra.

Stróbl Alajos erőteljes, bátor munkássága vágta ki a magyar szobrászok számára a mához elvezető ösvényt. A klasszikus örökség és a romantika szellemének lázas birkózásából születtek azok a formák, melyek új munkásságra ihlették a fiatalabb nemzedéket. Azt lehetne mondani, hogy maga a mester is haláláig birkózott önmagával és ezzel a két hatással. De talán éppen szelleme nyughatatlan vívódásának köszönhető legtovábbat a fiatal magyar szobrászat. Az ellentétek korában élve, sohasem egyensúlyozódott ki teljesen. Hol a klasszikus tökéletesség felé sóvárgott, hol romantikusan lángolt, hol pedig a benne mélyen gyökerező természetseretet készleti alkotásra. Lehet, hogyha egészségesebb mederbe tudta volna terelni alkotó erejét, oeuvreje tisztábban maradt volna hátra, de így viszont hatása változatosabb, az új nemzedékre izgatóbb volt. Így több lelket termékenyített meg. Egy azonban bizonyos: hogy mindig a becsület, komoly művészi elgondolás vezette vésőjét. Ez a véső mindaddig, míg csak ki nem hullott a kezéből, folyton arra törekedett, hogy szebbet, jobbat, egyre tökéletesebbet alkothasson. Nagy voltának éppen az az egyik igazolása, hogy élete legutolsó szakában termelt művei még mindig új és új oldalról mutatták, hogy ez a dús szobrász-
lélek akkor is kiaknázatlan területeket rejtett magában.

Stróbl Alajos műhelye az igazi alkotó lélek kohóját mutatja. Ez a lélek szent, nagy viadalt folytatott az anyaggal, hogy minél ragyogóbb művészi formát almodhasson, teremthessen életre belőle. Szobrainak egész sorozata fényesen bizonyítja, hogy ez a küzdelem